

ЛОРА НЕНКОВСКА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

✉ loranen@gmail.com

МАКС БЛЕХЕР И НЕГОВИТЕ „УПРАЖНЕНИЯ“ В ПРЕСЪЗДАВАНЕТО НА НЕРЕАЛНОСТТА

Lora Nenkovska

Sofia University St. Kliment Ohridski

✉ loranen@gmail.com

MAX BLECHER AND HIS “EXERCISES” IN RECREATING THE IRREALITY

Max Blecher is one of the most representative modernist writers in Romania. The present article is an attempt to analyze his debut novel through the prism of Blecher’s quest and his emblematic poetics of materiality. Initially, it gives us the impression that the storyline is all about the protagonist’s adolescence period. It takes us further, though, into a labyrinth of dreams and hallucinations. In addition, some books excerpts and photographic images emerge from the text to complete the palette of unreal events and details that seem to be perceived as real by the protagonist. From all these pieces, he is trying to arrange the puzzle of his own identity, testing the language in its ability to build up non-realistic worlds.

Keywords: Romanian literature, Modernism, metaphysical novel, Max Blecher

---

Макс Блехер (1909–1938) е от онези писатели, които оставят дълбоки следи в литературната памет със своята самобитност, оригиналност и специфична естетика. За краткия си житейски път той създава значимо по съдържание наследство в различни жанрови форми – кратки разкази, афоризми, поезия и белетристика. Трите му романа – „Случки в близката нереалност“, „Белязани сърца“ и „Осветената бърлога“, го превръщат в един от най-значимите румънски писатели.

Макс Блехер дебютира през бурния и пълнокръвен период на развитие на модернизма в румънската литература, обхващащ десетилетията между двете световни войни. Приживе той публикува малката стихосбирка „Прозрачно тяло“ (1934) и два романа – „Случки в близката нереалност“ (1936) и „Белязани сърца“ (1937). Последната му книга, „Осветената бърлога“, е отпечатана през 1971 г. от приятеля му Саша Пана.

Неговата проза, стилът и търсенията му са коренно различни от водещите литературни вкусове. Както Дорис Миронеску посочва, „Макс Блехер дебютира през десетилетието, в което в Румъния властват социалният и психологическият роман и въпреки че стилът и търсенията му се различават напълно от контекста на епохата, книгите му са добре

приети от критиката. Блехер има своя собствена аура, а книгите му излъчват специфична светлина. Те са кратки и малки. Крийт между кориците си чудати истории, които всъщност не желаят да бъдат разказани. Случките без поука и магнетични предизвикателства за мисълта са тайните сили, с които Блехер привлича изкушените читатели“ (вж. [2] Миронеску 2017: 314).

В романите си Блехер привидно ни приканва да прочетем един „реалистичен разказ“, воден от първо лице в „Случки в близката нереалност“ и „Осветената бърлога“ (в „Белязани сърца“ историята се разказва от трето лице, но пак не излиза от рамките на „споделянето“, романът напомня записките и разсъжденията на болния и преживяванията му във френски санаториум, където писателят се е лекувал наистина), внушава ни, че разлистваме страниците на дневник, в който са описани спомени и преживени случки, а всъщност ни повежда по пътя на литературна провокация, увлича ни в личен експеримент за това докъде достига силата словото да съгражда нереалност, халюцинация, подлудяващо съновидение, което се разтваря в поредица от кошмари: „Сънувам, че спя дълбоко в леглото, в което съм си легнал предната вечер. И декорът, и часът от нощта са почти идентични. Ако например кошмарът започва в полунощ, то той ме отнася в присъщите за този час тишина и тъма. Виждам в съня си и усещам позата, в която съм легнал, зная в кое легло и в коя стая спя. Сънят прилепва като тънка и деликатна кожа по спящото ми тяло и върху съня ми в този миг. Би могло да се каже, че съм буден – буден съм, но спя и сънувам своето будуване. Сънувам и своя сън.“ ([1] Блехер 2019: 146).

„Случки в близката нереалност“ е поетичен роман със сюрреалистично звучене. Той провокира мисълта на читателя да се движи ловко между описанията и я приучва да вижда образи там, където е царството на думите. Разказът тече отвътре навън, от вътрешния, дълбоко интимен размисъл на разказвача, към пределите на един външен свят, изграден от декорите на спомените. Окоето на разказвача е основният инструмент за опознаване на заобикалящия го свят, но и тънка мембрана, през която се процеждат образи. Заобикалящата го среда, вещите, сградите непрекъснато провокират протагониста да наднича, да съзира, да улавя, да открива места, предмети, образи, които се срастват с него, със съзнанието и паметта му. Това поражда неспирното му желание да е нещо друго, да е дърво, вещ, снимка, да се слее с предметната реалност или да влезе в нечие чуждо битие.

Погледът е първо на дете, след това на юноша, а във финалната глава е на разказвача, който, подобно на матрьошка, е събрал в себе си всички свои досегашни възрасти, спомени, сънища, целия порядък от свои възможни или въобразени *същности*. Така заявеният модел на „роман на съзряването“ всъщност не се случва по страниците на „Случки в близката нереалност“. И точно в тази игра на отдалечаване

от очакваното се ражда оригиналната проза на Блехер. Дорис Миронеску посочва, че спецификата на Блехеровата проза се състои именно в отлагането на романовия тип разказ, наблюдение, подкрепено и от Джео Богза, който твърди, че Блехер разказва поредица от случки, които по естествен начин биха съградили текстурата на романов разказ, но едновременно с това прави всичко възможно да не пише роман ([2] Миронеску 2017: 7).

Историята не е линеарна, тя наподобява вътрешен лабиринт, издълбан дълбоко в нечие съзнание. Този роман-поема е опит да се изгради литературен образ от нетрадиционното изследване на паметта, халюцинацията, сънуването и въображението и прилича на *mise en abyme* от разкази, опитващи се да уловят *собствената личност, същността на разказвача*, ако такава може да бъде скрепена от декорите на живота: „В моментите, когато делничната ми същност се разтваря в неопределеността, усещането за отдалеченост и самотност се различава от всяко друго. Когато трае по-дълго, то се превръща в страх, в боязън от това, че никога вече няма да мога да се намеря. Един несигурен, обвит в сияние силует, на онова, което съм аз, се мерзелее в тази осезаема далечина подобно на предметите, които се очертават в мъглата. Ужасяващият въпрос „Кой съм точно?“ тогава заживява в мен като напълно ново тяло, прораснало във вътрешността ми с кожа и органи, които са ми напълно непознати. Отговорът му изисква яснота по-дълбока и по-първична от тази на мисълта. Всяка дееспособна частица от тялото ми се гнети, негодува и се бунтува по-силно и по-първично, отколкото в делничността“ (вж. [1] Блехер 2019: 13–14).

Въпросите за достоверността и реалността се разискват на равнището на сетивността, те са интерпретации на съзнанието и подсъзнанието на протагониста. Неслучайно реални места и пространства в града на детството му предизвикват кризите на загуба на себе си: „Все едни и същи места на улицата, у дома или в градината предизвикваха кризите ми. Колкото и пъти да пристъпех в обсега им, ме обземаше неизменна замаяност и премала. Същински невидими капани, разположени тук-там из града и по нищо неразличаващи се от заобикалящата ги среда – те свирепе очакваха да стана жертва на специфичната атмосфера, която излъчваха. Ако направех и една крачка, една-единствена, попадах в подобно прокълнато пространство и кризата настъпваше неизбежно“ ([1] Блехер 2019: 15).

Всекидневните детайли, които свързват човешките същества с физическия свят около тях, делничното, обикновеното и скучното, съграждащи тъканта на живота в малкия провинциален град, където „нищо, никога, никъде и при никакви обстоятелства не се случва“, се преплитат с релефите и кухините, чертаещи картата на вълшебните обиталища, видими единствено за търсецето око на героя дете-юноша. Той не спира да се лута из крайните махали, да наднича през про-

зорците и разтворените врати, да си представя какво би било да живее в някоя от тези къщи, изпълнени с чужди вещи, снимки и спомени. Обича да се слива със света на пътуващите панаири, на киносалона в града, на чуждите фотографии. Той е съпътстван навсякъде от усещането, че „светът е сцена“ и „чувството, че всичко се развива в рамките на тъжно и съвсем истинско представление“. Опитите му да избяга в друга реалност го тласкат към размисли за липсата на устойчиви опори в заобикалящия свят, за липсата на реалност, достоверност, крепкост и същина на битието.

Откриването на сексуалността е част от порастването на героя в „Случки в близката нереалност“: „Друг път си мислех за вдлъбнатините и кухините в скалите. Въображението ми тръгваше от пропастиите и зашеметяващите планински височини и стигаше до еластичната и топла, неопикуемата пещера на секса. Бях си намерил отнякъде, не помня откъде, малко електрическо фенерче и вечер в леглото, полудял от безсънието и от настъплението на вещите, които изпълваха стаята, се мушках под юргана и гледах с напрегнато внимание извивките на чаршафите и долините, които се образуваха между тях, но без определена цел, като един вид интимно проучване.“ (вж. [1] Блехер 2019: 50).

Някои автори (Херта Мюлер – вж.[4]) дори изтъкват водещата роля на тези еротични елементи в текста. Дорис Миронеску пише, че „протагонистът поставя под знака на сексуалността цялото познание за битието, макар това да се ограничава до разглеждането на актови снимки и на фантазиите, свързани с табуираното опознаване на женския пол“ (вж.[3] Миронеску 2019: 8). И наистина, в романа *невинната* възраст на героя разказвач е учудващо наситена с подобни алюзии и усещания: „...спомените от дълбините на детството си винаги ги откривам свързани с познанието за похотта“ (вж. [1] Блехер 2019: 37). Отношенията му с женските персонажи остават неясни, единствено сексуалното му влечение към Клара е директно изведено на преден план. Образът на Еда пък е ключов в търсенето на същността на героя, това е неговата невъзможна любов. В опита си да общува с нея той достига до прозрения за собствената си личност: „Вече беше сигурно: светът беше цялост, наред която аз се явях като грешка. Никога нямаше да се превърна в дърво, никога нямаше да убия никого и кръвта нямаше да шурне изобилно пред очите ми. Всички хора и вещи бяха затворени в тъжното си и дребнаво задължение да бъдат точно себе си, нищо друго освен прецизно себе си.“ (вж. [1] Блехер 2019: 133–134).

Случващото се на страниците на романа всъщност не е реална житейска драма, а е разкриване на възприятията и мислите на героя. Това не са действителни срещи, а вътрешни спектакли, упражнения на мисълта. Жената, която юношата проследява една вечер до дома ѝ, комичното заставане на колена в градината на непознатата, благополучието ѝ появяване и отпращането му у дома, болното момиче от вариетето, съ-

седското пълничко момиченце, с което се скрива в безистена, дъщерята на приятелското семейство, с която са го сложили да спи следобед, всички те приличат на галерия от женски образи, в които се оглежда неговото желание да проникне отвъд забраненото знание, да опознае противоположния пол. Неслучайно толкова много са и празните пространства и кухни в книгата, те представляват алюзия за сексуалното, за женското (стаи, пещери, тавански помещения, подземия, нишата до прозореца, кабината в магазина за шевни машини, безистена), но са и територия на несъзнаваното, на съня и смъртта.

Всички тези образи са сякаш манекени, восъчни кукли от паноптикума, поредното доказателство за „безцветния свят“, който протагонистът обитава. Погледът му ги улавя, но те функционират в съзнанието също толкова реално, колкото и героите от филмите, образите от снимките, картичките и илюстрираните детски книжки, също толкова действителни, колкото са и съновиденията. В потока на мисълта му всичко е гъста маса, съграждаща „театрална, претенциозна и овехтяла страна“ на реалността, възприемана като спектакъл, в който съществуват „други изумителни спектакли“.

Образите изникват един подир друг и съживяват случки, които може би никога не са били, спомени, които приличат на плод на въображението, странни съновидения, халюцинации и обсеии и всички те са детайлно уловени и филигранно пресъздадени в този роман упражнение върху нереалността на битието.

Макс Блехер е сравняван с много европейски писатели като Бруно Шулиц, Франц Кафка, Марсел Пруст. И на фона на литературния живот в Румъния през трийсетте години на ХХ в., той наистина е много различен с поетиката, езика и литературните светове, които съгражда, и с право е посочван днес като най-вдъхновяващия модернист в румънската литература.

Литература

- [1] Блехер 2019: Блехер, М. *Случки в близката нереалност*. Пловдив: Жанет 45, 2019. с.13–147.
- [2] Миронеску 2017: Mironescu, D. Opere: Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată, Proză scurtă, Aforisme, Poezii, Traduceri, Publicistică, Scrisori, Arhivă, Documentar, Mărturii. In: M. Blecher; *Ed. critică: Doris Mironescu; postf.: Eugen Simion*. București: Editura Fundației Naționale pentru știință, 2017, p. 5–50.
- [3] Миронеску 2019: Миронеску, Д. *Макс Блехер и светлината от книгите му*. (Послеслов към българското издание на Макс Блехер „Случки в близката нереалност“ в превод на Лора Ненковска). Пловдив: Жанет 45, 2019, с. 313–316.
- [4] Мюлер 2015: Müller, H. Every object must occupy the place it occupies and I must be the person I am. // *The white review*, 2015, №16. <http://www.thewhitereview.org> (Достъп: 08.12.2019).